

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ПРОФЕСОР КОСТА ПЕРГЕЛОВ. ТВОРЧЕСКИЯТ ПЪТ НА ЕДИН ВДЪХНОВЯВАЩ УЧЕН

Стоян Стоянов¹, Даниела Фесчиян²
Камелия Савова³

e-mail: sstoyanov@unwe.bg, e-mail: dfeschiyan@unwe.bg
e-mail: ksavova@unwe.bg

Резюме

В настоящата статия се представят кратки биографични данни за проф. Коста Пергелов. Акцентира се върху идеите му, че обучението е път на задълбочено възприемане на знания и творческото им асимилиране, че мисленето е висша проява на човешко съществуване. Дългогодишната и вдъхновяваща преподавателска дейност на проф. Коста Пергелов в УНСС се интерпретира чрез разработените и преподавани от него учебни дисциплини, научно-изследователските му публикации в областта на теорията и приложното проявление на счетоводството, активното му участие в академичния и обществен живот на България. Подчертани са приносите на проф. Пергелов по въпросите за същността и значението на теоретичното счетоводно знание, което обоснова чрез обективните закони на познанието и развива стойностната теория в счетоводството. Двойствеността и еквивалентността на стопанските операции, се обвързват със Закона за вечното движение и съхранение на материята. Богатото творчество на проф. Пергелов допринася и утвърждава безспорната научност, историческа трайност и непреходност на счетоводното знание.

Ключови думи: Коста Пергелов, счетоводство, обучение, теоретично знание.

JEL: M40, M41

Увод

Кратки биографични данни за проф. Пергелов

Проф. К. Пергелов е роден през 1921 г. в гр. Ахтопол в семейство на бежанци от Източна Тракия. Завършва средно образование в търговската гимназия в гр. Бургас.

¹ Професор, доктор, катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС

² Професор, доктор, катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС

³ Доцент, доктор, катедра „Счетоводство и анализ“, УНСС

Висше образование получава в Държавното висше училище по финансови и административни науки (ДВУФАН), което е наследник на Свободния университет за политически и стопански науки и предшественик на УНСС.

Преподавателската дейност на проф. Пергелов е почти изцяло в УНСС: от 1946 г. е асистент в ДВУФАН, от 1958 до 1968 г. е доцент във ВИИ „Карл Маркс“, а от 1969 г. е професор във ВИИ „Карл Маркс“, сега УНСС. Известно време чете лекции по счетоводство в Русенски университет „Ангел Кънчев“, където е удостоен с почетното звание „Заслужил професор“ на Университета.

Проф. К. Пергелов е един от създателите, организаторите и ръководителите на следдипломното обучение в България. Под негово ръководство е развита и утвърдена националната система за продължаващото обучение на специалистите с висше образование. Той има широка и активна обществена дейност. Бил е съветник към Столичния народен съвет, член е на ръководството и контролния съвет на Съюза на учените в България, активен участник е в дейността на Дружеството за разпространение на знанията. Носител е на званието „Почетен член на Съюза на учените“ и на почетния знак на Софийски градски съвет. Той е популярен лектор в стопанската практика по актуални въпроси на счетоводството и икономическото развитие в страната.

Проф. К. Пергелов е един от първите специалисти в България, придобили правоспособност на дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор.

Проф. Пергелов за обучението по счетоводство

Ръководството и колегията на катедра „Счетоводство и анализ“ при УНСС винаги високо са ценяли приноса на проф. Коста Пергелов за развитието и обогатяването на счетоводната теория и обучението по счетоводство. По повод неговата 80 годишнина и 55 годишна научна и преподавателска дейност през 2002 г. в Университета бе организирано тържествено научно събрание. На него представители на министерства и ведомства, на научни, образователни и обществени организации, бивши и настоящи възпитаници на Професора изразиха голямата си почит и признателност към Преподавателя, оставил незаличими следи в сърцата и умовете им; към човека, който на дело претвори древната латинска мъдрост „Трябва да живееш за другите, ако искаш да живееш за себе си“, към Учения със значителен дял в развитието на теоретичната счетоводна мисъл; към Професионалиста, съдействал за чувствителното усъвършенстване на счетоводната практика“ (Пергелов, 2002а, с. 3). Научните идеи и приносът за усъвършенстването на образованието по счетоводство са съхранени в паметта на поколения неговии последователи.

Проф. К. Пергелов непримиримо воюваше срещу опростенческия и примитивен подход в преподаването и овладяването на счетоводната теория и извеждаше на преден план гносеологическата ѝ ценност. Присъщи за преподаването на проф. Пергелов са методите, които насочват студентите към размисъл и усвояване на знанията въз основа на общите закони за развитие на природата и обществото. Мисленето, според него, е висша проява на човешко съществуване, което подкрепяше с мисълта на Бертолт Брехт „На този свят най-важното е да се накарат хората да мислят“. Важи и древната максима „мисля, значи съществувам“ (Пергелов, 2002а, с. 196-197).

В преподавателската си дейност проф. К. Пергелов отдаваше особено значение на приложността на счетоводното знание и ориентирането му към счетоводната практиката. Като методолог, консултант и одитор той имаше богата практика, която ползваше в учебния процес, като го обвързваше с потребностите на реалната икономика, която същевременно подпомагаше с научни изследвания и публикации във вид на монографии, студии и статии по съществени и специфични приложни проблеми. Заедно с това проф. К. Пергелов отстояваше водещата роля на научното знание и фундаменталната счетоводна теория. В лични разговори и коментари с колеги от катедрата си, той казваше: „Университетът не е производствено предприятие, нито само учебен център. Университетът е храм на науката“. Професорът държеше на академизма и академичните ценности в отношенията си към колегите и студентите. Богатата и ползотворна преподавателска дейност на проф. Пергелов се характеризираше със задълбочени специални познания и умения, които представяше разбираемо и увлекателно. Той беше артистичен и емоционален лектор, който богато илюстрираше лекциите с примери от практиката и живота, цитираше мисли, афоризми и стихове на учени и поети. Така проф. К. Пергелов възплъщаваше в себе си богатата духовна съкровищница на човечеството.

В преподавателската си дейност проф. Пергелов чете лекционни курсове по широк кръг дисциплини, по-популярните от които са:

- стопанска и финансова математика;
- счетоводство и анализ на баланса на предприятието;
- счетоводство на банките и бюджетните предприятия;
- теория на счетоводството и промишлено счетоводство;
- методология и организация на счетоводната отчетност
- финанси на предприятието и др.

В работата и живота си проф. К. Пергелов се ръководеше от мисълта на Н. Пирогов, че „основен обект на обучението е подготовката на човека да бъде човек“ (Пергелов, 2002а, с. 10). Самият проф. Пергелов е пример за чо-

век, който учи и надгражда себе си през целия си живот. Ето какво споделя той на 80-тия си юбилей:

„Изобщо, стремях се да работя честно, неуморно и всеотдайно. Независимо от това, не съм доволен от постигнатото. Затова не без основание си спомням думите на Димитър Методиев:

„И все ме мъчи мисълта,
Че не живях както следва.
Че не се отплатих за хляба,
А камо ли за обичта“

Успокоява ме обстоятелството, че Гьоте завърши Фауст на 80 години, Тичиян рисува шедьовъра си „Свалянето на кръста“ на 97 години, Верди композира „Тедеум“ на 95 години. На напреднала възраст са творили Волтер, Реноар, Пикасо и други творци. Ето защо с успокоение и надежда възприемам думите на Гьоте, че „не е изкуство да остарееш, изкуство е да превъзмogneш старостта“ и на Франсоа Кене – „Да умееш да бъдеш стар е изкуство, което малцина притежават“.

Надявам се да имам възможността да дам още нещо от себе си за развитието на счетоводната наука и практика, за подготовката на високообразовани и квалифицирани кадри, за утвърждаване на щастливото настояще и бъдеще на прекрасната Родина, за да мога един ден и аз с чувство на законна гордост да кажа като народния поет Иван Вазов:

„И с тази земя се родих и болях,
Любих я в щастие и в несгоди
И своето битие всецяло слях
С битието на народа“ (Пергелов, 2002а, с. 15).

Непрекъснатите стремления на проф. Коста Пергелов да развива и обогатява счетоводната теория, както и сериозните и категорични изисквания към колегите, и особено към по-младите, да обръщат сериозно внимание и да проявяват по-активно отношения към проблемите на теорията – както в преподаването на счетоводството, така и в научноизследователската работа, са основен мотив за провеждането на научна конференция на катедра „Счетоводство и анализ“ през 2006 г. на тема „Теорията в преподаването на научните изследвания в областта на счетоводството“. На нея бе отбелязана 85 годишнина на проф. Коста Пергелов и 60 години от преподавателската му дейност в УНСС. Професорът е и основен докладчик на конференцията. Както обикновено, в своя провокативен доклад изпълнен с мъдри мисли от вековете, Професорът призовава към по-всеотдайно и задълбочено изучаване и прилагане на теорията на счетоводство. През обективната оценка на времето, тезата защитена в доклада на проф. Пергелов сега звучи все по-актуално:

„Днес епохалната задача на научните дейци и преподавателите по счетоводство е да положат всички необходими усилия за преодоляване на инертността и за издигане теоретичното равнище на счетоводството до пиедестала, определен му от историческото развитие на обществото и науката.“ (Теорията в преподаването на научните изследвания, 2002, с. 10).

Теоретичното счетоводно знание в творчество на проф. Пергелов

Научното творчество на проф. К. Пергелов вдъхновява с откривателство, идеи и решения. Вечна е актуалността на научната обоснованост и приложената полезност на неговите мисли и приноси в теорията на счетоводството. И както сам пише: „в областта на науката ... с ясното съзнание следвам древната поговорка „първо научи, после учи“ и полагах неимоверни усилия да трупам знание“ (Пергелов, 2002а, с. 13). Тези ценни знания проф. Пергелов завеща на следовниците си.

В богатото научно творчество на проф. К. Пергелов впечатляват публикациите за *същността и значението на теоретичното счетоводно знание*. Написани са с убедеността е, че „Без теория не могат да се приведат в действие двете основни функции на знанието – обяснителната и предсказващата“ (Пергелов, 2002а, с. 91). Изграждането на счетоводството като знание, проф. Пергелов представя в два етапа: емпиричен и теоретичен.

През първия етап предмет на счетоводното знание са процесите и явленията като факти от действителността, получени чрез наблюдението с конкретно проявление и количествено измерение. За достоверно се възприема емпиричното знание с тъждественост между мисленето и битието (Пергелов, 2005, с. 54-55). Сетивно-емпиричното счетоводно знание следва появата на писмеността и математиката. Съществен фактор за развитието му се явява възприемането на паричния измерител. Първата отпечатана книга по счетоводство „Трактат за сметките и записвания“ на Лука Пачоли е резултат на продължителни наблюдения, анализи, сравнения и обобщения на натрупани емпирични знания за икономическите процеси, за разменните операции и възникналите отношенията на права и задължения. Периодът на Ренесанса утвърждава нови представи за стопанската дейност, които чрез знанието се установяват като една система от количествени величини ..., върху които се изгради скелета на счетоводната система (Пергелов, 2005, с. 57). Това е началото на теоретичния етап в развитието на счетоводното знание.

Теоретичният етап в развитието на счетоводното знание обхваща времето на осветляване и обосноваване на предмета и метода на счетоводството. Различните теоретични възгледи за предмета и метода на счетоводството са основание за възникване на школите и направленията в счетоводството. Техните представители чрез теоретичните си изследвания са допринесли за

утвърждаване на счетоводството като доктрина, изградена върху основата на определени принципи и постановки. Основополагащи и най-много на брой са теориите за обосноваване на двойното записване. Част от учените-счетоведи свързват двойното записване по счетоводните сметки с капитала. Така възникват:

- теорията за „едната сметка“, в която капиталът се възприема като собственост на предприятието и в баланса се отразява по една позиция „капитал“;
- теорията за „двете сметки“, в която капиталът принадлежи на собственика на предприятието и в пасива на баланса величината на капитала се отразява в две позиции: капитал и дългове;
- теория за „трите сметки“, която се основава на равенството: $A - П = K$, а сметките са класифицирани за отчитане на активите, дълговете и собствения капитал.

Определено значение има първата теория в счетоводството - „персонифистичната“, която дълги години е била теоретичен фундамент. Тя е основополагаща за юридическото направление в счетоводството. Неговите представители обосновават способа на „двойното записване“ чрез юридическите отношения на права и задължения, които възникват в процеса на размяната. Поради това обектите на отчитане се персонифицират с участниците в разменния процес, а теорията се наименова „персонифистична“. Тази теория е отразена още в книгата на Лука Пачоли „Трактат за сметките и записавията“.

Учените-счетоведи, възприели движението на материалните ценности като същностен обект на счетоводството, формират икономическото, наричано още материалистическо направление в счетоводството. Те обясняват двойното записване по счетоводните сметки чрез изменението на ценностите в процеса на обмяната. Налице са две страни – една, която продава, и друга, която купува, поради което двойното записване е обективно необходимо за отразяване на измененията както качествено, така и стойностно.

Впоследствие юридическото и икономическото направление в счетоводството се съчетават като взаимно се доразвиват. Съществуват и други направления в счетоводството като математическо, философско, методологическо и т.н.

Проф. К. Пергелов не само изучава и представя теории за двойствеността в счетоводството, но и създава такава. Една от публикациите му по тази тема е „Симбиозата Леонардо да Винчи – Лука Пачоли и счетоводната отчетност“, която повече от четири десетилетия вълнува счетоводната колегия. Чрез нея се осветляват фрагменти в историята за възникването на съвременното счетоводство и по-конкретно за способа на двойното /

двустранното/ записване по счетоводните сметки, който е сърцевина на счетоводството като наука и като професионална дейност, като информационна и контролна система. В публикацията, проф. Пергелов отбелязва, че откриването на този счетоводен метод до голяма степен се дължи на „благотворното влияние, което най-великият представител на Ренесанса... – Леонардо да Винчи, оказва върху един от създателите на съвременното счетоводство – Лука Пачоли“ (Пергелов, 2002b, с. 44-45). Определя двустранното записване по счетоводните сметки като „резултат на продължителни наблюдения и съзерцания, като плод на емпирията с дълбока теоретична същност“ (Пергелов, 2002b, с. 45). В тази насока *двойствеността в счетоводството* се тълкува чрез обективното съществуване на вечни пропорции, на съизмеримост, на равновесие и хармония. Тя е креация на откритата от Аристотел еквивалентност на размяната.

Двойствеността и еквивалентността в проявлението на обектите и на стопанските операции, които са предмет на счетоводството, проф. К. Пергелов теоретично обосновава чрез трудовата теория за стойността, с което полага основите на стойностната теория в счетоводството. Икономическите процеси предизвикват изменения както във величината на стойността /капиталите/, така и във функционалната форма на потребителните стойности /активите/. Това е и логическото обяснение за двойствеността и еквивалентността при проявлението на стопанските операции и измененията в обектите на счетоводството. Потребителната и разменната стойност на продуктите на труда са с адекватен счетоводен аналог. „Всяка вещ, която се включва или изключва от имуществото на определена стопанска организация, трябва да се отрази двояко, от една страна, като увеличение, респ. намаление на потребителните стойности, намиращи се във владение на тази стопанска организация, и от друга – като увеличение, респ. намаление, на общата величина на стойността, предоставена ѝ на разположение.“ (Пергелов, 2002а, с. 37-38). Двойствеността се проявява и в процесите на метаморфоза на стоковата форма на стойността. На тази база се осветляват стопанските операции, предизвикващи промени само в активите, респ. само в капиталовите източници /собствения капитал и/или пасивите/. Паралелно с двойствеността се проявява и еквивалентността на извършваните стопански операции, поради равенството между конкретния и абстрактния труд, т.е. между потребителната и разменната стойност. Следователно активът на баланса се променя в същия размер, с който се променя и пасивът на баланса. Еквивалентни са и измененията, които настъпват в актива на баланса при замяна на една потребителна стойност с друга, както и в пасива на баланса при трансформация на абстрактната форма на капиталовите източници. По този начин проф. Пергелов обосновава счетоводния модел на закона за запазване на ма-

терията и движението, открит от М. Ломоносов, според който „там, където изчезват едни форми на материята, неизбежно възникват нови, започващи своята собствена история“ (Пергелов, 2002а, с. 39).

Проучванията и авторските разработки на проф. К. Пергелов по въпросите на двойствеността в счетоводството допринасят за безспорната научност и историческа трайност и непреходност на способа на двойното /двустранното/ записване по счетоводните сметки.

Проф. К. Пергелов определя счетоводното знание като висша форма на теоретично знание (Пергелов, 2005, с. 68-87). Обосновава се с аргументираното становище, че счетоводното знание се основава на общите принципи на познанието като сполучливо ги аналогизира към счетоводната теория. Това е основание и за определянето му като *самопознание* (Пергелов, 2005, с. 68-70). Такива са принципите за:

- Непрекъснатата наблюдаемост (наблюдението), чрез която се осъществява преход от единично-индивидуалното възприятие към всеобщото знание и се преодолява субективизма в познавателния процес. Счетоводният аналог е „документалната обосновааност“ на икономическите процеси, чийто юридическа доказателственост е принос на счетоводството в развитието на юриспруденцията.
- Причинността, допринасяща за установяване на обективната представа за явленията и събитията, чийто счетоводен аналог е динамиката в качествените и количествените характеристики на отчетните обекти отразена чрез счетоводните статии.
- Абстракцията и обобщението, чрез които се формират общи критерии за класификация по однородни признаци на активите, пасивите, приходите и разходите.
- Съхранението, проявяващо се като закон във физиката, формулиран от М. Ломоносов, за вечното движение и възобновяване на материята. В счетоводното знание е заложен метода за двустранното отразяване на стопанските операции по счетоводните сметки. „Така счетоводната теория дава своя принос за утвърждаване на важен светогледен принцип с висока гносеологическа стойност“ (Пергелов, 2002а, с. 101).
- Симетрията и равновесието, които са неразривно свързани и предопределящи обективната действителност. Счетоводният им аналог е двустранното отразяване на стопанските операции по счетоводните сметки, балансовото обобщаване, счетоводната система като цяло.
- Конкретност и обективност – конкретността е база за достоверност, което предопределя обективността. Счетоводен аналог са качествата на счетоводната информация, създадена чрез елементите на метода на счетоводството.

Съответствието на общопознавателните принципи със счетоводното знание са представени в таблица 1 – Счетоводен аналог на принципите на познанието.

Таблица 1: Счетоводен аналог на принципите на познанието

<i>Общопознавателни принципи</i>	<i>Счетоводен аналог</i>
Наблюдение	Документална обоснованост
Абстракция и обобщение	Класификация на отчетните обекти
Движение и съхранение на материята	Двустранно отразяване на стопанските операции по счетоводните сметки
Причинност	
Симетрия и равновесие	
Конкретност и обективност	Метод на счетоводството

Ценни са постановките на проф. Пергелов за органическата връзка на счетоводството с практиката, претворена в професионална дейност. „В счетоводството общата теория на познанието е трансформирана успешно в конкретна теория, а тя от своя страна – в сполучлива програма за непосредствена практическа дейност... По този начин ... се осъществява определена симетрия между практиката и познанието“ (Пергелов, 2002а, с. 85). От една страна, практиката проверява истинността на счетоводното познание, неговата обективност и адекватност. Изпълнява ролята на субект на счетоводното знание и се включва в неговата теория и гносеология. От друга страна – практиката е и обект на счетоводното знание, като предопределя неговата обективна необходимост и иманентност на икономическата действителност. По този въпрос проф. Пергелов припомня думите на Леонардо да Винчи: „Влюбеният в практиката без теория прилича на кормчия на кораб без кормило и без компас. Той никога не е уверен на къде пътува“.

Заклучение

Научните трудове на проф. К. Пергелов са безценно наследство за счетоводното знание, което вдъхновява и вълнува, предизвиква и насърчава устрема в теоретичните изследвания, усъвършенстването на професията, всеотдайността в преподаването.

И нека помним едно верую на проф. К. Пергелов:

*„Никой от нас не притежава цялата истина
и всеки от нас се приближава към нея,
вносяйки своя принос в сбора на общите знания.“ (Галилео Галилей)*

Проф. Пергелов не просто внесе своя принос той остави дия, а както пише Блага Димитрова „Дия се оставя, когато се върви по неотъпканото“. По неговата дия вървят поколения негови последователи, студенти, докторанти, които съхраняват и предават огромното обществено уважение и признателност за неговото дело. Той посвети целия си живот на науката, раздаде се щедро и до последно и така частица от него винаги ще живее в последователите му.

Използвана литература

- Пергелов, К. (2002a). Юбилеен сборник, посветен на проф. Коста Пергелов, по случай навършване на 80 годишна възраст и 55 години непрекъсната преподавателска дейност, София. (Pereglov, K., 2002a, Yubileen sbornik, posveten na prof. Kosta Pergelov, po sluchay navarshvane na 80 godishna vazrast i 55 godini neprekasnata prepodavatelska deynost, Sofia).
- Пергелов, К. (2002b). Счетоводство и анализ на баланса, София. (Pereglov, K., 2002b, Schetovodstvo i analiz na balansa, Sofia).
- Пергелов, К. (2005). Счетоводството – исторически продукт на богато емпирично теоретично знание, София. (Pergelov, K., 2005, Schetovodstvoto – istoricheski produkt na bogato empirichno teoretichno znanie, Sofia).
- Теорията в преподаването на научните изследвания в областта на счетоводството. (2002). Сборник с доклади от научна конференция на катедра „Счетоводство и анализ“, София. (Teoriyata v prepodavaneto na nauchnite izsledvania v oblastta na schetovodstvoto. 2002, Sbornik I dokladi ot nauchna konferentsia na katedra „Schetovodstvo i analiz“, Sofia).

100 YEARS SINCE THE BIRTH OF PROF. KOSTA PERGELOV

Prof. Stoyan Stoyanov, PhD
Department of Accounting and Analysis
University of National and World Economy
e-mail: sstoyanov@unwe.bg

Prof. Daniela Feschiyan, PhD
Department of Accounting and Analysis
University of National and World Economy
e-mail: dfeschiyan@unwe.bg

Assoc. Prof. Kameliya Savova, PhD
Department of Accounting and Analysis
University of National and World Economy
e-mail: ksavova@unwe.bg

Abstract

The paper presents brief biographical data about Prof. Kosta Pergelov. His conviction for learning as a way of deep perception of knowledge and their creative assimilation, for thinking as a supreme manifestation of human existence is revealed. Prof. Kosta Pergelov's long and inspiring teaching activity at UNWE is interpreted through the disciplines developed and taught by him, his research publications in the field of theory and applied manifestation of accounting, his active participation in the academic and social life of Bulgaria. The plenary report focuses on the contributions of Prof. Pergelov on the nature and importance of theoretical accounting knowledge. He substantiates it through the objective laws of knowledge and develops the value theory in accounting. The duality and equivalence of economic operations are bound by the Law of Eternal Movement and Preservation of Matter. Prof. Pergelov's rich work contributes to and affirms the indisputable scientific, historical durability and permanence of accounting knowledge.

Keywords: Kosta Pergelov, accounting, education, theoretical knowledge

JEL: M40, M41